

Annotation

The problem of forming of the dwelling environment on territories, approached to airports is considered. The results of scientific investigations of multifunction objects, which may form the structure of dwelling development on this territories are researched.

Keywords: aircraft noise, dwelling development, the airport.

Стаття надійшла до редакції у травні 2015 року.

УДК: 7.047(477)''18/19''

Бікетов С.О.¹³ асистент,
НАУ, м. Київ

**ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ САДИБИ
II ПОЛ. XVIII – СЕР. XIX СТ.
(ВІД ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО АНСАМБЛЮ ВЕЛЬМОЖІ
ДО «ПРИЮТУ» ДВОРЯНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ)**

В статті робиться спроба виявити зв'язки між окремими відомими особистостями, певними історичними подіями та обставинами, в наслідок яких, садиба на теренах центральної частини України поступово перетворювалась в місце неординарне з високим рівнем культури життя.

Ключові слова: садиба, парк

Аналіз основних досліджень. Перші дослідження садибної архітектури бити і навколишньої природи з'явилися в Санкт-Петербурзькому журналі "Старі роки" (1907 - 1916). Дослідження носили чисто описовий характер. Авторами статей були: П.Вейнер, М. Врангель, С. Ернст, С. Маковський, І. Макаренко, Г. Лукомський. Вони показали широку картину садибного життя, культурних і побутових відносин. В той же час садибна тема була широко представлена і в журналі «Столиця і садиба» (1912 - 1916), в якому відбилась ностальгія за минулим. Разом з цікавим описом садиб, приділялась увага також, опису розкішного життя, балам,

---

¹³ ©Бікетов С.О.

вечіркам. Чисельні історичні матеріали були присвячені також власникам маєтків: Завадовському – власнику маєтку в Лялічаах (Листовський І.С.), графу О.К. Толстому. (О.О.Кондратьєв, 1912), В.В.Капнисту (Бактыш-Каменский, 1847). В середині 20-го століття цікавість до садибного життя в Україні починає зростати і з'являються праці ряду авторів, таких як: Л.Н. Берков (В.В. Капніст, 1950), Т. Дудіна (творчість .І. Подчаского, 1992), Ю.А.Тіхонова (А.А. Перовский и А.К. Толстой в Красном Роге, 1995). Культурне життя української садиби та його видозміни у часі, починаючи с середини XVIII і до кінця XIX ст., були дослідженні у працях А. П. Вергунова, В.А. Горохова (1988, 2007, 2014), Т.П. Каждан (1991), О.Ю. Захарової (Качанівка, 1995). В Україні в 2005 р. була опублікована капітальна праця І.Д. і О.І. Родічкіних «Старовинні маєтки України». Багато робіт українських авторів присвячено Софіївці (м. Умань). Менш відомою була садиба Потоцьких в Тульчині (Вінницька обл.). В перше про Тульчинський маєток писав доктор А.І. Ролле – дослідник Подільської старовини в журналі «Киевская старина» за 1901 р. З сучасних робіт за цією темою цікавим є нарис В.Ф. Циганюка (1991) «Нещасні щасливі».

Метою статті є показати на певних прикладах надзвичайно цікавий і різноманітний світ Української садиби др. пол. XVIII ст. – сер. XIX ст., вклад відомих архітекторів в садибне будівництво на території центральної частини України, завдяки роботам яких українські садиби не поступалися кращім європейським зразкам, і власників маєтків до архітектури, паркового середовища і навколишньої природи та їх високої культури.

Вклад змісту. Починаючи з другої половини XVIII ст. і аж до середини XIX ст. в садибах створюється специфічне художнє середовище, яке тоді було органічно поєднане з культурним життям вищих верств суспільства. Початок садибного будівництва був пов'язаний з указом Катерини II «О вільності дворянства», (1762 р.), завдяки якому багато дворян почали звільнюватись з

обов'язкової державної служби. Придворна мода і розкіш разом з звільненими від служби вельможами, частково переносяться з столичних міст в їх маєтки. В цей час необхідною приналежністю садиби на теренах центральної частини України стає тип архітектурно-скомпанованого «сourd'honneur'a» тобто «почесного двора». Дома і садиби становили цілі скарбниці, де були зібрані предмети з всіх напрямів мистецтв. Особливо вирізнялись з них маєтки фаворитів, які не тільки не поступалися Західноєвропейським, але іноді і перевершували їх своєю вишуканістю і величністю. Як писав відомий дослідник російської садибної культури барон Н.Н. Врангель: «Южная Россия со времен Разумовского и Румянцева стала центром художественных затей. Здесь Елизаветинские фавориты строили свои архитектурные громады, здесь при Екатерине были воздвигнуты Ляличи, ...». [1] «Почесний двір» графа Завадовського в Ляличах досяг величезних розмірів в 4000 квадратних сажень (1,82 га), натомість, в Почепському палаці графа К.Г. Розумовського він займав площу в 1600 квадратних сажень. [2] Граф Завадовський з 1775 р. за рекомендаціями П.О. Румянцева – Задунайського разом з Безбородько був наближений до Катерини II. Він став фаворитом Катерини II, а згодом і Павла I, і займав важливі адміністративні посади в Російській імперії. 10 червня 1775 р йому було указом царським пожалувано маєток в с. Лялічи і орден Георгія 4-го ступеню. Завадовський, як справжній син свого часу, був не чуждий до модних прагнень до благородного гультаювання, до сентиментальної відокремленості від життя при дворі. Він мріяв створити «тихий, уютный уголок отдыха и благодарных воспоминаний». В переписці з графом С.Р. Воронцовим він виступає палким прихильником краси і пристрасним аматором природи. За свідченням самого Кваренгі, при Ляличівському палаці був регулярний сад з мармуровими античними статуями вздовж алей, басейнами, фонтанами та розкішним квітковим партером. Продовженням регулярного саду був фруктовий сад та

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

величезний англійський парк, який займав більшу частину території садиби. Акварель Кунавіна (поч. XIX ст.) дає нам часткову уяву про неперервну красу і розміри паркового ансамблю (рис.1).

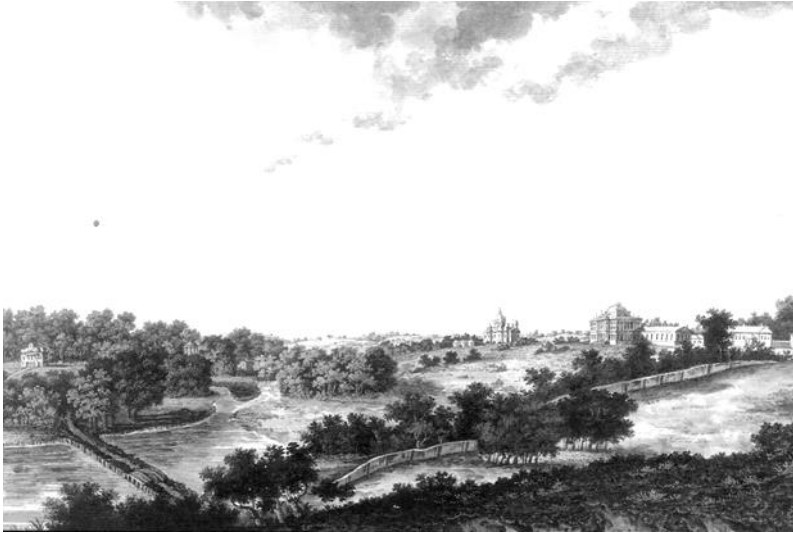

рис 1. Вид на Лялічі. Акварель Кунавіна. Поч. XIX ст..

Насаджений їм “дикий” англійський парк був предметом особливої його турботи і захоплення. Доля не пощадила садибу. Відвідавши у кінці XIX ст. Ляличи, М. Макаренко згадував: «До неузнаваемости изменился былой «весьма увеселяющий английский сад»; не видно дорожек, холмиков и храмов, исчезли мостики, беседки и павильоны, – все заросло и исчезло. Старый густой парк стоит перед вами, как девственный лес. Среди несущих ввысь деревьев в глуши «величественно-роскошного парка» еще цело довольно видное каменное здание, называемое летним дворцом. Это не увеселительный охотничий домик, не павильон для балов, а скорей всего это дом отдыха и уединения»[2] Недалеко від літнього палацу знаходиться чудова

ротонда – відкритий павільйон з дванадцяти коринфських колон, які несуть купол (рис.2).

рис 2. «Храм Подяки», 1790 р.

В ньому знаходиться бронзова статуя Румянцева – Задунайського. В цей храм Подяки Завадовський приходив кожного дня для шанування свого прихильника. Статуя Румянцева була створена за проектом М.О. Львова, почесного члена Академії мистецтв. Модель була зроблена професором і академіком скульптури Рашеттом. З альтанки відкривався чудовий вид на ставок і на паркову сторону палацу. Всі споруди садиби в Лялічах разом з храмом утворювали суцільний стильовий архітектурний ансамбль, на що вказували загальні архітектурні прийоми побудови. В листі до С.Р. Воронцова гр. Завадовський писав, що

ним: «по плану Гваренгия выстроен дом каменной, в здешних краях на диво, каков и в провинциях Английских был бы замечателен, не со стороны огромности, а по красоте чистых пропорций своего фасада» [3]. О. Ханенко в своїх «Рассказах о старине», не вказуючи на джерело, каже, що план будинку був запроєктований вже тоді відомим Кваренгі і був виправлений олівцем самою імператрицею, і що цей план бачили у власників садиби. В Лялічиській садибі збереглися наслідки високої культури II пол. XVIII ст.. За проектами Джакомо Кваренгі на Україні також були побудовані садибний будинок князя О. Безбородько в Стольному, палаци в Очкині (Судієнко), Хотені, Гриньові, Олексіївці, Костянтинівці. В Чернігівській губернії, на березі Десни був ще один з багатьох, чудовий маєток одного з фаворитів імператриці, графа Румянцева-Задунайського, – Вишеньки, які були в 40 км. від Батуріна і в 32 км. від Черешенок, ще одного з його маєтків на Україні. Граф купив село разом з прилеглими землями в 1767 р. [4]. Дослідники вважають, що автором проекту палацу у Вишеньках був Кваренгі, а його будівництвом займався архітектор Котляревський, учень Мосципанова.. Палац в плані вирішений в Палладіанському стилі з елементами бароко (рис. 3).

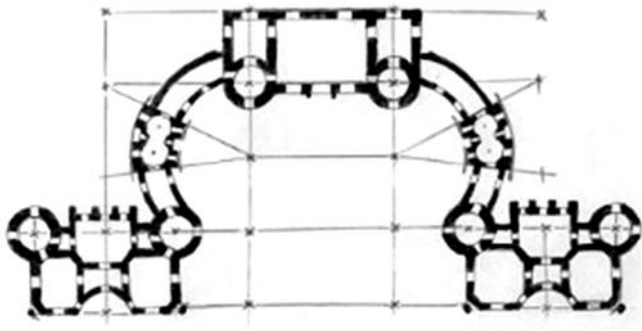

рис. 3. Схема плану палацу в Вишеньках.

«Замкову» архітектуру палацу в Вишеньках, завдяки його декорації і відсутності ордерності, можна віднести до псевдоготики II пол. XVIII ст. (Черниговские губернские ведомости за 1872 г., №5). Натомість в іншому маєтку Румянцева – Качанівці, автор проекту був архітектор К.І. Бланк, а будівництво виконував М.К. Мосципанов, учень В.І. Баженова. За характером оздоблення фасадів палацу в Вишеньках і Качанівці коли їх власником був Румянцева-Задунайський, дуже подібні. На це наштовхують подібність елементів декору фасадів таких, як різноманітні башенки, які були увінчані шатрами, ніши, зубці в завершенні стін тощо. Всі ці елементи сходу нагадували гостям про перемоги фельдмаршала в компаніях 1768 – 1774 р.р.

Парк навколо палацу в Качанівці було закладено в 1777 р. М.К. Мосципановим та його помічником болгариним Швановим (Чернігівщина. Енциклопедичний довідник, 1990). В 1808 – 1824 р.р. палац в Качанівці перебудовується, набуваючи класицистичних форм. На думку реставраторів, перебудова палацу і парку відбувалась за участю П.О. Дубровського, учня М.Ф. Казакова і Д. Жиллярді, який став пізніше помічником Чернігівського губернського архітектора. За його участю були побудовані ансамблі в садибах Сокиринці Галагана і Дегтяри Кочубея [5].

Основне культурне життя в Качанівці починається з часів володіння маєтком Тарновських (1810 – 1899) і продовжується протягом всього XIX ст.. Власники Качанівки весь цей час підтримували в садибі особливу атмосферу, яка притягувала багатьох відомих людей з різних напрямів мистецтва: музикантів, митців, літераторів і всіх, хто хотів і бажав творити.

Розкішні були і маєтки Розумовських, особливо Почеп і Батурин Чернігівської губернії. Фон Гун, відвідавши Почеп на початку XIX ст., згадує про нього: «Он есть великолепное каменное здание необъятного пространства. Главным фасадом стоит к саду. С другой стороны, то есть со стороны двора, флигели его составляют превеликий овал, за коими построены еще

хозяйственные строения. Сад перед домом велик, расположен в голландском вкусе и отделяется от противоположного луга, который, нечувствительно возвышаясь, простирается до горизонта, рекою Судостью. Здешний дом построен двадцать пять лет назад покойным фельдмаршалом графом Разумовским. План прожектирован Деламотом, а произведен здешним архитектором г-ном Яновским...» [6].

Інший маєток графа К. Розумовського, Батурін, був ще розкішніше. До будівництва палацу К. Розумовський в 1752 р. запрошує італійського архітектора Антоніо Рінальдї, проект якого в цілому нажалі не був реалізований. Дослідниця творчості Антоніо Рінальдї Джульєтта Кючаріанц писала: «Йому було вже сорок три роки, коли гетьман Малоросії К.Г. Розумовський запросив його до своїх маєтностей, маючи намір створити адміністративний центр гетьманства – місто Батурін. Через три роки, побудувавши для Розумовського лише один палац, Рінальдї вирушив до Петербургу. Це було в 1754 році». Антоніо перед від'їздом до Петербургу, де на нього чекали чисельні замовлення, встиг також закласти регулярний парк. Участь Рінальдї в будовах Кирила Розумовського підтверджується листом до графа М.Воронцова від 21 липня 1757 р.: «Я утримував за п'ять років і попереднього архітектора Рінальдї за моїм власним ухваленням». Розумовський в 1757 р. викликав у Батурін «нових» митців – архітектора Бартуліаті разом з декоратором Венероні [7]. В травні 1759 р імператриця Єлизавета віддала Кирилу у вічне володіння міста Батурин і Почеп з округами, волості Бакланську і Шептаківську.

Між Почепом і Лялічами знаходилося село Івайтенки, в якому була садиба, що належала генерал-майору графу Михайлу Васильовичу Гудовичу. Власник садиби М.В. Гудович був сучасником Завадовського. «Непрерывная разнообразность долин и гор, лесов, лугов и полей, прелестных видов и в задумчивость приходящих дорожек, водопадов, озер, разных деревьев и растений

североамериканских, строений различного рода и множества тому подобного доставляют страннику неутомимое упражнение», де всі ці «китайські будиночки», «єгипетські і Конфуцієві зали» разом з «готичною» архітектурою будинку, указували на ексцентричний смак власника маєтку, який випередив ті архітектурні ідеали, що були в великій моді з сер. XIX ст..

Багато разів Михайло Васильович бував в Батурині у свого родича К.Г. Розумовського. Можливо припустити, що десь в 50 – 60-ті роки XVIII ст. також відноситься влаштування К. Розумовським садиби в с. Красний Ріг, яка знаходилась на правому низенькому березі р. Рожок, що впадала в р Судость. Садиба знаходилась в 2-х км. на північний схід від Почепу Чернігівській губернії (зараз Брянська обл. Російської федерації). В цей час там був закладений парк і збудований невеликий дім, який господарі називали між собою «Мисливським замком». Оскільки сюди граф Розумовський виїжджав з своєї почепської резиденції на охоту. 10 листопада 1764 р вийшов указ Катерини II про скасування гетьманства. Кирило Розумовський подає у відставку. З метою побудови величезного палацово-паркового ансамблю, який би не поступався тодішнім царським резиденціям Росії, Польщі і багатьох європейських країн, він запрошує одного з провідних архітекторів – Чарльза Камерона, за проектом якого протягом 1799 – 1803 р тривали масштабні будівельні роботи. Можна припустити, що Камерон, який брав участь у плануванні Павловського парку, також міг давати вказівки що до планування парку в Батурині [8]. Після смерті К. Розумовського в 1803 р. садиби в Почепі, Погорільцях, Баклані, Красному Розі та інших його українських володіннях разом з прилеглими землями і селянами переходять до його старшого сина Олексія. В 1778 р., отримавши довгоочікувану відставку, Олексій разом з родиною переїжджає до Москви. В підмосковній садибі в Горенках він влаштовує ботанічний сад з оранжереями і теплицями, де росло близько двох тисяч рослин, збирає велику бібліотеку з

природничих наук. М.М. Врангель пише: «Этот знаменитый горенковский сад был устроен известным ботаником, профессором Стефани, в последние годы XVIII века» [1]. Це було одне з перших приватних наукових закладів Росії.

Пізніше за зразком Горенок були створені парки в Почепі, Погорільцях, Баклані, Красному Розі. Олексій після свого звільнення в 1816 р. переїзжає до Москви, а згодом оселяється в своєму палаці в Почепі Мглинського повіту Чернігівської губернії і живе там до кінця своїх днів. Літо він проводить в Яготині, де був розбитий великий сад з рідкими рослинами.

Про Яготин, який спочатку належав графу О. Разумовському, а потім князю Н.В. Репніну, фон Гун в 1805 р. писав: «Здесь созидается целый свет, и все в новейшем вкусе, по планам г-на Менеласа, а производит строения здешний архитектор Годегард, и не более как в три года почти уже привел к концу. Река (Суна) составляет здесь обширный залив, простирающийся на многие версты и примыкающий к Яготину во всех местах, так что с другою небольшою речкой делает почти весь Яготин островом. Перед главным домом заводит теперь граф английский сад» [6]. У 1820 р. О. Розумовський подарував маєток дочці Варварі (1808 – 1891), яка була у шлюбі з М. Репніним. Вона багато зробила для родини Гоголя. На протязі довгих років підтримувала дружні стосунки з Т.Г. Шевченко. У 1843 р. Шевченко відвідав Яготин, де у Репніних прожив майже всю зиму. Там він написав поему «Тризна», яку присвятив Варварі Миколаєвні.

Починаючи з 20-х років і до середини XIX ст. Яготин стає значним культурним центром. Серед великої кількості садиб місцевого українського, польського і російського дворянства, якими був багатий кінець XVIII – поч. XIX ст. на території центральної частини України, були і такі садово-паркові ансамблі тодішніх царських фаворитів, які за багатством і величністю не поступались столичним резиденціям. Все, що мали Петербург і Москва в мистецтві, для фаворитів було доступне і в далекій

Україні. Достатньо перерахувати імена будівельників: Растреллі, Деламота, Ринальдї і Кваренгі, Мюнтца, Камерона, Менеласа.

Мистецтво стало неодмінною складовою життєвого укладу в найбільших садибах того часу на території України. В наслідок другого розділу Польщі велика частина земель Правобережної України в тому числі і Подільська губернія приєдналися до Російської імперії. Польські пани, які прийняли підданство Росії, не тільки зберегли але і збільшили свої маєтки. Один з потужних родовитих магнатів Станіслав Потоцький (1751 – 1805) разом з дружиною Жозефіною (Юзефиною) Мнішек перетворили невеликий старенький панський двір з чудовим парком під назвою «Хороше», на столицю «королівства Потоцьких». За даними Д. Малакова назву парку «La Roche» (Гарний) дав П'єр Лепро, його будівничий. Але архітектори і художники Латур, Лампі старший і Лекруа, яких Потоцький запросив з Франції для побудови нового палацу, запропонували йому вибудувати палац у класичному стилі. Лампі старший дав блискучу ідею: оздобити інтер'єри сюжетами античних міфів. За його задумом, якщо піти за сходом сонця, можна буде прочитати всю давньогрецьку міфологію. Трохи пізніше ця ідея була частково покладена в композиційну основу при створенні парку «Софіївка» в Умані. Палац було споруджено у 1782 р. В історію палац увійшов як «Тульчинський двір» (рис.4).

Багато уваги Потоцькі приділяли створенню розкоші. На Тульчинський двір працювало біля 400 вишивальниць і ткачів, чимало талановитих різблярів, художників, скульпторів, які прикрашали своїми роботами фасади і інтер'єри палацу та інших будівель містечка Тульчина (Нестервар). Був також там і придворний театр, де було близько 200 акторів. Багато архітекторів і садівників працювало в парку «Хороше». Характерною особливістю паркової території була водна система, основою якої стали шлюзи. Її було створено за планами талановитого військового інженера Людвика Метцеля, який працював в Тульчині в 1786 році.

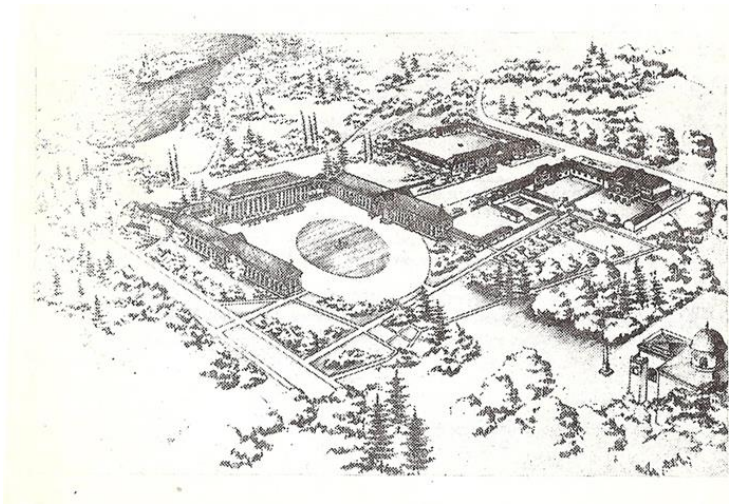

рис 4. «Тулчинський двір» Потоцьких.

Реконструкція краєвиду центральної частини ансамблю з парадним курдонером розмірами 120м. х 80 м., який був розташований на правому березі р. Сильниці.

В своєму нарисі «Нещасні щасливі» В.Ф. Циганюк описує один з видів відпочинку молоді в парці: «Тільки-но вода з шести верхніх ставків починала заповнювати замислуваті канали, в парку оживало все: піднімалися високо догори співочі водограї, система труб особливого діаметра творила музику, працювали чудернацькі млини, бажаючи без весел їздили на човнах по надзвичайно цікавому маршруту. Юнакам і дівчатам доводилось їхати по окремих течіях. Дорога дівчат була крутіша і більш ламана. Вони то провалювалися раптово до низу, то шалено підіймалися вверх. В окремих місцях їх човни самотужки направлялися на велику скелю, але в останню мить відвертались від небезпеки. Знесилених дівчат на човнах викидало на «острів кохання», а юнаки потрапляли до нього через штучний водоскид». З опису ми бачимо, що вже тоді Л. Метцель показав себе, як чудовий паркобудівничий, який добре розумів закони місцевої природи і можливості її вдосконалення. В парку було шість островів, на одному з яких

було створено кладовище коханих собачок Потоцьких. Над кожною могилкою собачки знаходилась плита з написом [11].

Колись острів був з'єднаний з берегом чудовим дерев'яним містком, який давно вже демонтований. Занепад маєтку почався після його конфіскації в 1831р. в наслідок польського повстання, а остаточна руйнація почалась після другого повстання (1863 -1864 р.) і в момент передачі його до Військового відомства в 1875 р. Нажаль, більшість з цих пам'яток були зруйновані самим життям. Те, що раніше було потрібне і здавалось необхідним, вже на початку XIX ст. стало непотрібною розкішшю, зберігати і підтримувати яку стало вважалось забобоном.

При Катерині II літературно освічений мрійник і естет, який читав і засвоїв погляди Вольтера, Дідро і Руссо, вже зовсім по-іншому влаштував своє життя. Змінюються естетичні смаки. Ідеалом архітектурної краси в цей час стає давній Рим і Греція. Павільони «Трьох грацій», храми «тиші» і «дружби», «філософські будиночки» з колонадами і галереями, з терасами і пандусами, які були прикрашені класичною скульптурою, руїни, швидко розповсюджуються в архітектурі українських садиб. Вони відповідають сентиментальним і мрійливим образам суспільства того часу.

Садиба Розумовських в с. Красний Ріг, завдяки постійному місцю перебування Олексія Олексійовича Перовського (другого сина О.К. Розумовського), який писав прозу під псевдонімом Антоній Погорельский, і його племінника – Олексія Константиновича Толстого в XIX ст. набуває літературної слави.

О.О. Перовський народився в 1787 р. Дитинство його пройшло в домі батька, а також в Яготинському маєтку. Після смерті батька Перовський переїжджає жити до садиби Погорільці, а згодом і в Красний Ріг. Там він пише повість «Двойник, или мои вечера в Малороссии». Це перше в українській і російській літературі фантастичне оповідання, яке було написане під впливом великого німецького письменника-романтика Гофмана. Садиба

Красний Ріг стає кращим місцем життя і для О.К. Толстого, який у кінці свого життя згадував: Перовський «воспитал меня, первые годы мои прошли в его имени, поэтому я считаю Малороссию своей настоящей родиной. Мое детство было очень счастливо и оставило во мне одни только светлые воспоминания. Много содействовала этому природа, среди которой я жил; воздух и вид наших больших лесов, страстно любимых мною, произвели на меня глубокое впечатление, наложившее отпечаток на мой характер и на всю мою жизнь, и оставшееся во мне и поныне» [9].

В його дитячі і юнацькі роки сосновий бір підходив з півночі і північного заходу до кордонів садиби. З південного сходу по території парку протікала р. Рожок. На заході, між садибою і селом знаходились луки з струмком. Взимку господарі садиби жили в гетьманському кам'яному двохповерховому будинку, який був розташований за річкою, а влітку – в дерев'яному будинку, який називали між собою «Мисливським замком». Пізніше, в 1837 р. він був перебудований А. Толстою. Зліва від замку розташовувались кухня, службові і господарські будівлі, ще далі скотний двір і конюшні. Парк ділився на дві частини: англійську і французьку (регулярну), а між ними знаходився фруктовий сад. Один квітник був розбитий при в'їзді в садибу, інший – між палацом і англійським садом. В останньому був ставок з рибою. В парці при О.К. Розумовському і О.О. Перовському були висадженні модрина сибірська, туя західна, тополя італійська, липа, клени, каштан, які разом з місцевими видами сосни, ялини, дуба, берези, ільма, утворювали мальовничі краєвиди. В центрі села була зведена церква в 1777 р.

На межі 50 - 60-х років О.К. Толстому належало в Красному Розі біля 26 тис. десятин, в Погорільцях – 7 тис., в Мглинському повіті – більше 25 тис. десятин землі [8]. Перебування в Красному Розі нагадувало О Толстому про своє коріння, про останнього гетьмана. В 40-х роках він пише вірш «Ты знаешь край...» де згадується палац в Батурині над входом якого зберігся щит з

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.2 (14) 2015

гетьманською булавою. В іншому своєму ліричному вірші «Пустой дом» він згадує маєток свого прадіда:

*Стоит опустелый над сонным прудом,
Где ивы поникли главой,
На славу Растреллием строенный дом,
И герб на щите вековой.
Окрестность молчит среди мертвого сна,
На окнах разбитых играет луна.
Сокрытый кустами, в забытом саду
Тот дом одиноко стоит:
Печально глядится в зацветшем пруду
С короною дедовский щит... (1849) [10]*

В цих рядках у Толстого можна побачити ностальгію за минулим, яке відбивало його романтичні сприйняття «покинутого дому». Ностальгія за минулим, особливо коли це минуле уявлялось світлим і чудовим було однією з суттєвих сторін психологічного стану людини сер. – II пол. XIX ст.

Критичне відношення Толстого до служби сприяло його зближенню з двоюрідними братами Олексієм, Олександром і Володимиром Жемчужниковими. Олексій допоміг повернути із заслання декабриста І.С. Тургенева і намагався полегшити участь Т.Г. Шевченко. Після відставки і одруження продовжується його життя у Красному Розі.

Затвердження в свідомості вищого суспільства чарівного образу садиби і садибного життя досить близького минулого, їх поетизації сприяла література XIX ст. Садибне життя було описане ним в одному з незакінчених віршів:

*Теперь в глуши полей, поклонник мирных граций,
В деревне дедовской, под тению акаций,
От шума удален, он любит в летний зной
Вкушать наедине прохладу и покой... [10]*

О.К. Толстой в своєму маєтку з радістю приймав гостей-літераторів: Я.П. Полонського, І.С. Тургенева, О.О. Фета та ін. В фондах Музею архітектури ім. О.В. Шусева зберігається альбом з акварельними малюнками поч. XIX ст. Іполита Івановича Подчаского. (1794 – 1879 р.) Він був одним з позашлюбних синів Льва Розумовського і П.М. Соболевської, дочки берейтора Розумовських. В альбомі було 37 малюнків, де були зображені види містечок, монастирів і садиб, декілька жанрових сцен, замальовки квітів і гербів. Велику частину його альбому склали види садиб. Іконографія цих садиб досить велика. Так, наприклад, сюжет садибного життя передає він у своїй акварелі «Седнів».

Подчаский неоднократно гостив у своїх друзів Лизогубів в містечку Седнів, в двадцяти кілометрах від Чернігова. На малюнку зображено дерев'яний флігель з терасою, яка оточена кущами і квітами. Зараз від садиби, яка була заснована в кінці XVII ст., збереглися тільки кам'яниця, церква Різдва Богородиці 1690-х років і альтанка в парку, з якої відкриваються мальовничі далі. Ці акварелі мають документальний характер, зберігаючи образ зниклих садиб (Т. Дудина. Художник. №4,5, 1992).

В садибі Лізогубів, поміщиків-лібералів часто і подовгу бували відомі поети, письменники, митці, такі як Т.Г. Шевченко, О.К. Толстой, брати Жемчужнікови та ін.. І зараз можна побачити в парці липу, яка має вік в декілька сотень років, під якою Т.Г. Шевченко писав поему «Відьма».

Українське дворянство II пол. XVIII ст., яке було виховане на ідеях філософії Просвітництва, вражало складністю світосприйняття і пошуків істини буття. Так чигиринський полковник Григорій Галаган боровся проти насилля та утисків над людиною, і обрав майже аскетичне життя. Його сучасник – Григорій Закревський, власник садиби в Березовій Рудці, якому були знайомі думки Григорія Сковороди про пошук вищого сенсу буття та про ідеали гармонійного життя на лоні природи і його духовних цінностей, почав будувати свій «Храм», поєднуючи між

собою обітєльний світ (палац і господарські будівлі), світок (парк), і символічний світ (церкву).

Потрібно зазначити, що з центральною Україною було пов'язане сузір'я видатних діячів української та російської культур, сучасників Г. Закревського таких, як – художник В. Боровиковський, поет І. Богданович, відомий драматург В. Капніст. В кінці 1870 р. Капніст покидає столицю і з своїм другом Хеминцером їде в Обухівку – мальовниче село на березі р. Псьол, яку подарувала йому Єлизавета Петрівна. А.І. Єрмолаєв згадує про Обухівку, яку він відвідав на поч. ХІХ ст. «Местоположение Обуховки и окрестные виды самые прекрасные. Меня, как северного жителя, чрезвычайно занимают здешние сады. Куда ни посмотрю, везде или дуб от 12-ти до 15-ти саженой вышиною и в три мои обхвата толщиною, или вяз, или клен, или яблоня, или грушевое дерево в ½ аршина в диаметре, или слива разных родов, осыпанные плодами, или греческие ореховые деревья, или шелковица...» [12].

В його ліриці образ лісу виступає, як коханий син природи, місце смутку і самоти («Ода на націю»). В. Капніст природу зображує конкретну, в якій живе. Ось як він описує Обухівку:

*Приютный дом мой под соломой,
По мне, – ни низок, ни высок, ...
Горой от севера закрытый,
На злачном холме он стоит.
И в рощи, в дальний луг глядит;
А Псел, пред ним змеей извитый
Стремясь на мельницы шумит [13]*

В 20 км. від Обухівки знаходилась садиба С.І. Муравйова-Апостола, що була розташована в с. Хомутець. На початку двадцятих років в ній збирались для дискусій і бесід передова дворянська молодь.

Реформа 1861 р. позбавила власників маєтків дармової робочої сили. Приблизно з сер. ХІХ ст. почались зміни в

архітектурних поглядах з поступовим переходом від класицизму до еkleктики. За висловом Г. Лукомського, у II пол. XIX ст. власники маєтків надбудовували, перебудовували садибні будівлі, перефарбовували і приліплювали всілякі балкончики, тераски, сходинок; почали наліплювати картуші, маскарони до чудових ампірних будинків; міняти ордер доричний простий на композитний; на твори Камерона, Кваренгі, Львова почали «надягати» убір німецького ренесансу чи французьких «Людовиків»...».

Висновки. Таким чином, в статті на певних прикладах було показано еволюцію Української садиби починаючи з сер. XVIII – до сер. XIX ст. Визначено вклад відомих архітекторів, які брали участь в садибному будівництві на Україні, та вплив власників маєтків на архітектуру паркове та навколишнє середовище, починаючи від царських вельмож – власників великих палацово-паркових комплексів: – К.Г. Розумовського (Почеп, Батурін, Яготин), П.В. Завадовського (Ляличі), П.О. Румянцева-Задунайського (Вишеньки, Качанівка), С.Щ. Потоцьким (Тулчин), продовжуючи помісними дворянами – Тарновськими (Качанівка), Галаганями (Сокиринці), Закревськими (Березова Рудка), Кочубеями (Дехтяри) і закінчуючи дворянською інтелігенцією – О.О. Перовським, О.К. Толстим (Красний Ріг), В.В. Капністом (Обухівка), А. і І. Лізогубами (Седнів).

Література

1. Врангель Н.Н. История русских усадеб и поместий / Н.Н.Врангель. — М.:Эксмо, 2009. — С.48 -52
2. Макаренко М. Ляличи. / М. Макаренко. // «Старые годы», 1910. — С.29 – 36
3. Голик И.А. «Ляличи – усадьба первого министра народного просвещения России П.В. Завадовского»// Наш край в истории Отечества (Летопись родного края): сборник научно-исследовательских работ по истории края (Унеча). — Клинцы. — С. 162 - 171

4. Вайнштейн М.Г. Усадьба Вишенки. / М.Г. Вайнштейн //– Сборник о-ва изучения русской усадьбы (М.), 1928 г., т. 7-8, С.58 – 62
5. Захарова О.Ю. Гостеприимные хозяева // Мир русской усадьбы. Очерки. – М.: Наука, 1995. –С.34 – 45
6. Отто фон Гун. Поверхностные замечания по дороге от Москвы в Малороссию к осени / Отто фон Гун 1805. — М.; ч. II, 1806. – С. 55
7. Горностаев Ф.Ф. Дворцы и церкви Юга./ Ф.Ф. Горностаев. – И-во «Образование» (Культурная сокровищница России. Вып. 8) – М., 1994. – С.59 – 80
8. Родічкін І, Родічкіна О Старовинні маєтки України./ І. Родічкін, О. Родічкіна. – Київ: «Мистецтво» – 2005 с.
9. Тихонов Ю.А. А.А. Перовский и А.К. Толстой в Красном Роге. // Мир русской усадьбы. Очерки. – М.: Наука, 1995. –С.79 – 94
10. Толстой А.К. Сочинения. В 2-х т. Т. 1./А.К. Толстой. Вступ. Статья и примеч. И.Г. Ямпольского. — М.: Худож. Лит., 1981. — 589 с.
11. Циганюк В.Ф. Нещасні щасливі. Маловідомі сторінки з минулого життя Тульчинського двору/ В.Ф. Циганюк: – Редакційно-видавничий відділ Вінницького облуправління по пресі. 1991. – 28 с
12. Бактыш-Каменский Д.Н. Словарь достопримечательных людей русской земли./Д.Н. Бактыш – Каменский Ч.2, - СПб, 1847, с 53
13. В.В.Капнист Избранные сочинения. Вступительная статья, редакция и примечания Б.И.Коплана. Изд. «Советский писатель», Л., 1941, с.134

Аннотация

В статье делается попытка выявить связи между отдельными известными личностями, определенными историческими событиями и обстоятельствами, вследствие которых, усадьба на территории центральной части Украины постепенно превращалась в место неординарное, интересное с высоким уровнем культуры.

Ключевые слова: усадьба, парк.

Annotation

The article attempts to identify the relationships between individual personalities, certain historical events and circumstances which, in the territory of the central Ukraine gradually turned into a place of extraordinary, fun with a high level of culture.

Keywords: Manor, Park.

Стаття надійшла до редакції у травні 2015 року

УДК 624.012

Михайловський Д.В. к.т.н., доцент,
Чубарев А.Г.¹⁴, студент

Київський, національний університет будівництва і архітектури

**ЧИСЕЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАПРУЖЕНЬ
В ЕЛЕМЕНТАХ МОНОЛІТНО-КАРКАСНИХ БУДИНКІВ
З ВРАХУВАННЯМ ВЗАЄМНОГО ВПЛИВУ СУМІЖНИХ
СЕКЦІЙ**

В статті був проведений чисельний аналіз напружень в елементах монолітно-каркасних будинків з урахуванням взаємного впливу суміжних секцій. За допомогою програмного комплексу «ЛІРА-САПР» спочатку був виконаний розрахунок окремо кожної з двох секцій монолітно-каркасних будинків, а потім був виконаний їх загальний розрахунок. Після цього було проведено порівняння результатів.

Ключові слова: Розрахунок монолітно-каркасних будинків, взаємний вплив суміжних секцій, кінцево-елементні моделі.

Вступ. Підвищення ефективності будівельної галузі відбувається через розробку і вдосконалення прогресивних методів розрахунку, що дозволять знизити витрати матеріалів, трудомісткість виготовлення і монтажу, вартість. Питання взаємодії будівель на спільній ґрунтовій основі майже не розглядається в сучасному будівництві. В умовах значної забудови, як, наприклад в місті Києві, дуже важко розташувати

---

¹⁴ © Михайловський Д.В., Чубарев А.Г.